บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง “ปัญหาและความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีชุมชน กรณีศึกษาเกาะบูโหลน จังหวัดสตูล” ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยว ที่สอดคล้องกับวิถีชุมชนซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ได้ทำการทบทวนแนวทางในการจัดการท่องเที่ยว แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้สำหรับเป็นแนวทางในการวิจัยซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญตามลำดับดังต่อไปนี้

1. สภาพทั่วไปของพื้นที่เกาะบูโหลน
2. แนวคิดเกี่ยวกับชาวเลกลุ่มอูรักลาโว้ย
3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
    - 3.1 ความหมายของการท่องเที่ยว
    - 3.2 วัตถุประสงค์กับการท่องเที่ยว
    - 3.3 ปัจจัยของการท่องเที่ยว
4. แนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
    - 4.1 ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
    - 4.2 องค์ประกอบของทัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
    - 4.3 การพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
5. แนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวชนบท
    - 5.1 ความหมายของการท่องเที่ยวชนบท
    - 5.2 การพัฒนาการท่องเที่ยวชนบท
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สภาพทั่วไปของพื้นที่เกาะบูโหลน

ประวัติและความเป็นมา

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านเกาะบูโหลน โดยคำว่า บูโหลน เพี้ยนมาจากคำว่า บูโล๊ะ ซึ่งแปลว่า ต้นไผ่ เนื่องจากบริเวณเกาะมีต้นไผ่มาก จึงเรียกชื่อเกาะตามพันธุ์ไม้ เดิมเกาะแห่งนี้ไม่มีคนอาศัยอยู่เลย และได้มีชาวเลอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินบนเกาะแห่งนี้ เพราะเห็นว่าเป็นที่ดินว่างเปล่า เมื่อมีการตั้งถิ่นฐานก็เรียกชื่อหมู่บ้านว่า บ้านเกาะบูโหลน

ที่ตั้ง

เกาะบูโหลนมีพื้นที่ประมาณ 280 ตารางกิโลเมตร โดยมีอาณาเขตทุกทิศติดต่อกับทะเลอันดามัน ระยะทางห่างจากท่าเรือปากบารา อำเภอละงู จังหวัดสตูล 22 กิโลเมตร

ลักษณะภูมิประเทศ

หมู่เกาะบูโหลน ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะเภตรา ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 3 ตำบลปากน้ำ อำเภอละงู จังหวัดสตูล ประกอบด้วยเกาะต่างๆ 8 เกาะ คือ เกาะบูโหลนเล เกาะบูโหลนดอน เกาะ บูโหลนไม่ไผ่ เกาะตงกู เกาะลายา เกาะอายา เกาะรังนก และเกาะลูกหิน

เกาะบูโหลนเล เป็นเกาะที่ใหญ่ที่สุดในหมู่เกาะบูโหลนมีพื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นที่ราบ ทิศเหนือมีหาดทรายขาว และมีต้นสนขึ้นยาวตลอดแนว โดยสภาพธรรมชาติและท้องทะเลรอบๆ เกาะแทบไปไม่ได้ผิดแผกไปจากเกาะอาดัง เกาะหลีเป๊ะ แต่กลับมีจุดเด่นกว่าในแง่ที่ใช้เวลาเดินทางน้อยกว่า เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของธรรมชาติ ทะเลสีใส หาดทรายขาว และปะการังที่สวยงาม อีกทั้งได้สัมผัสชีวิตที่เรียบง่ายของชาวเล

ศาสนา

ประชาชนบ้านเกาะบูโหลน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม มีมัสยิดเป็นศูนย์รวมจิตใจ โดยทุกวันศุกร์ของสัปดาห์จะมีคนในชุมชนมาร่วมทำพิธีทางศาสนา ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่

นับถือศาสนาอิสลาม จึงมีประเพณีด้านศาสนาของชาวมุสลิม เช่น การเข้าสุนัต วันฮารีรายอ การถือศีลอด

ประเพณี

ประชาชนบนเกาะบูโหลนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ประเพณีและการละเล่นต่างๆ จึงเป็นวัฒนธรรมแบบมลายู เช่น การละเล่นรองเง็ง ซึ่งเป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวเล ที่มีการสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน สำหรับภาษาที่ใช้ในการสื่อสารในชีวิตประจำวันของชาวเกาะบูโหลนจะใช้ภาษาถิ่นใต้ บางส่วนใช้ภาษาชาวเลในการสื่อสาร

การคมนาคม

บ้านเกาะบูโหลนใช้การคมนาคมทางน้ำโดยใช้เรือหางยาว ไปมาระหว่างหมู่บ้านในตำบลเดียวกัน หรือเดินทางเข้าสู่ท่าเรือปากบารา โดยใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 2 ชั่วโมง

ภาพประกอบ 2 ภาพถ่ายดาวเทียมเขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะเภตรา และอุทยานแห่งชาติตะรุเตา

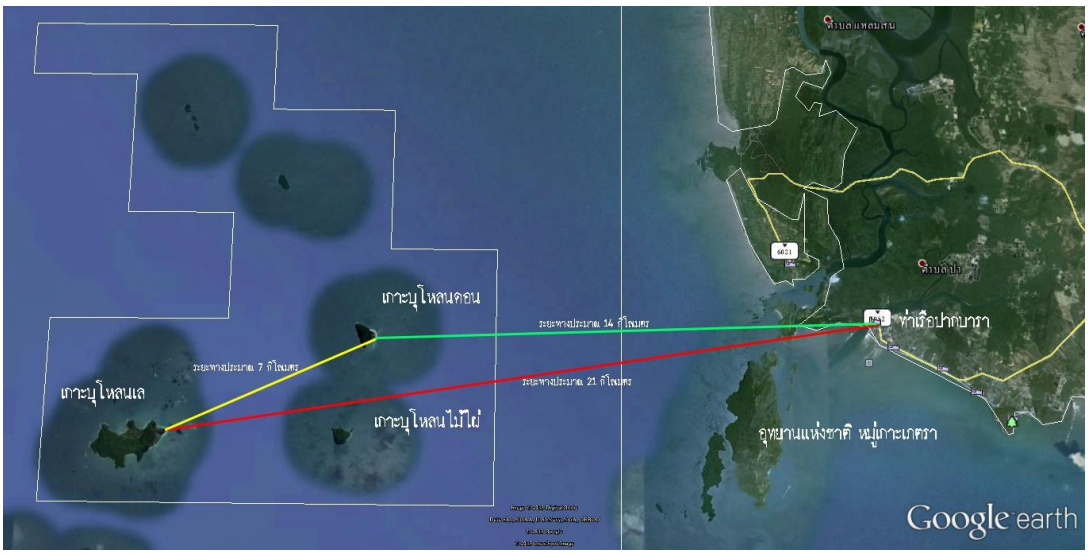

ภาพประกอบ 3 ภาพถ่ายดาวเทียมหมู่เกาะบูโหลนแสดงระยะทางจากท่าเรือปากบารา

ภาพประกอบ 4 ภาพถ่ายดาวเทียมเกาะบูโหลน

สถานที่ท่องเที่ยว

หมู่เกาะบูโหลน อยู่ในความรับผิดชอบของอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะเภตรา ตั้งอยู่ห่างจากท่าเรือปากบาราประมาณ 22 กิโลเมตร เป็นสถานที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่ง เพราะมีธรรมชาติที่โดดเด่นไม่แพ้หมู่เกาะอื่นๆ โดยเฉพาะเกาะบูโหลนเล หรือเกาะบูโหลนใหญ่ ซึ่งมีทิวสนขึ้นตามริมหาดทรายขาวเป็นแนวยาวเสมือนกำแพงป้องกันภัยทางธรรมชาติ และยังมีชาวประมงเรือเล็กมาอาศัยจอดหาปลามิได้ขาดสาย มีอ่าวพังกาใหญ่เป็นจุดชมพระอาทิตย์ตกที่สวยงาม และอ่าวพังกาน้อยที่มีป่าโกงกางไว้เป็นจุดศึกษาธรรมชาติ อีกทั้งเกาะบูโหลนมีการเดินทางที่ใช้เวลาไม่นาน และมีรีสอร์ทของเอกชนไว้บริการนักท่องเที่ยวในพื้นที่ต่างๆ ทั่วเกาะ

ภาพประกอบ 5 แผนที่สถานที่ท่องเที่ยวและที่พักเกาะบูโหลน

ภาพประกอบ 6 ชายหาดแหลมสน

ภาพประกอบ 7 อ่าวพังกาใหญ่

ภาพประกอบ 8 อ่าวพังกาน้อย

ภาพประกอบ 9 นกแก๊ก

แนวคิดเกี่ยวกับชาวเลกลุ่มอูรักลาโว้ย

เผ่าอูรักลาโว้ย เป็นกลุ่มชาวเลที่ถูกเรียกขานในนามใหม่ว่า ชาวไทยใหม่ ชนกลุ่มนี้นับวันจะขยายตัวเพิ่มขึ้น แต่ที่ทำกินและวัฒนธรรมดั้งเดิมกำลังเปลี่ยนแปลงไปอาจจะเป็นด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยหรือวัฒนธรรมถูกกลืนจากสังคมภายนอก ถึงอย่างไรกลุ่มชาวเลเหล่านี้ยังประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ในด้านของการเอาใจใส่ดูแลจากโลกภายนอก จนกระทั่งในหลวงได้พระราชทานนามชาวเลใหม่ว่า ชาวไทยใหม่ และได้ยังพระราชทานนามสกุล “หาญทะเล” ให้กับชาวเกาะบูโหลน ทำให้มีความภาคภูมิใจหันมายอมรับสังคมภายนอก และมีผู้รู้หลายท่านได้ให้คำกำจัดความเอาไว้ดังนี้

เดวิด โฮแกน (David Hogan) (อ้างถึงใน เยาวลักษณ์ ศรีสุกใส, 2545) บันทึกจากคำบอกเล่าของชาวเลวัย 60-70 ปีที่อาศัยอยู่บนเกาะอาดังว่า พระเจ้าได้ส่งนะบีโน๊ะมาชักชวนให้บรรพบุรุษของเขานับถือพระเจ้าแต่ถูกปฏิเสธ จึงสาปแช่งไว้จนพวกเขาต้องเคลื่อนย้ายลงมายังชายฝั่งเชิงเขาฆูนุงฌรัย บ้างก็เข้าป่าเป็นคนป่า บ้างก็กลายเป็นลิงบ้าง ก็เป็นกระรอกบ้าง ก็เป็นอูรักลาโว้ยคนของทะเลหรือชาวเลไป ผู้ให้ข้อมูลคนเดียวกันเล่าว่าชาวเลกลุ่มแรกที่อาศัยเรือ Jukok หรือเรือเป็ดไหลลอยขึ้นมา บ้างก็ตั้งถิ่นฐานในป่าเคดาห์ บ้างก็ตั้งถิ่นฐานที่เกาะลันตาจังหวัดกระบี่ ทั้งนี้ Hogan ได้เน้นย้ำว่าอูรักลาโว้ยผู้สูงอายุส่วนใหญ่กล่าวกันว่า เกาะลันตาเป็นดินแดนแห่งแรกในประเทศไทยที่ชาวเลอูรักลาโว้ยเปลี่ยนวิถีชีวิตขึ้นไปตั้งถิ่นฐาน ด้วยเหตุที่ฆูนุงฌรัยเป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์แห่งบรรพบุรุษในความเชื่อของชาวเลอูรักลาโว้ยดังปรากฏในตำนานที่บอกเล่า โดยชาวเลอูรักลาโว้ยบนเกาะอาดัง ซึ่งบรรพบุรุษรุ่นแรกอพยพไปจากเกาะลันตา จังหวัดกระบี่และจากจังหวัดภูเก็ต รวมทั้งอูรักลาโว้ยที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณบ้านหัวแหลมกลาง และบ้านหัวแหลมสุด อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ ปัจจุบันต่างเชื่อว่าบรรพบุรุษของพวกเขามาจากดินแดนแห่งนี้ “ฆูนุงฌรัย” จึงเป็นชื่อที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการศึกษาเรื่องราวของชาวเลกลุ่มอูรักลาโว้ย ทั้งจากความเห็นของนักวิชาการหลายท่านและแนวทางคำบอกเล่าของชาวเลอูรักลาโว้ยสอดคล้องกันว่า “ฆูนุงฌรัย” คือภูเขาเคดาห์ในรัฐไทรบุรี ฆูนุงฌรัย อาจเป็นแหล่งกำเนิดดั้งเดิมของบรรพบุรุษอูรักลาโว้ย หรืออาจเป็นเพียงถิ่นฐานแห่งหนึ่งระหว่างเส้นทางที่บรรพบุรุษอูรักลาโว้ยได้อพยพย้ายมาไกลนับหลายพันปี สองประการนี้ยังไม่อาจชี้ชัดได้ แต่อย่างน้อยเราก็รู้ว่า ฆูนุงฌรัย เคยเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของบรรพบุรุษอูรักลาโว้ย เมื่อประมาณ 500-600 ปี ก่อนอพยพเข้าสู่น่านน้ำไทยในปัจจุบัน และเป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์ในตำนานที่พวกเขาจะต้องทำพิธีลอยเรือปลาจั๊กไปเซ่นสรวงทุกครั้งที่ลมมรสุมพัดเปลี่ยนทิศทาง

ประเทือง เครือหงส์ (2541) ได้อธิบายไว้ว่า ชาวเลเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งทางใต้ของประเทศไทย อาศัยตามเกาะชายฝั่งในมหาสมุทรอินเดียแถบภูเก็ตและทะเลอันดามัน ชาวเลอพยพเคลื่อนย้ายเร่ร่อนทำมาหากินอยู่ในแถบจังหวัดระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ และสตูล แต่เนื่องจากชาวเลมีอยู่เพียงจำนวนน้อยกระจายอยู่หลายแห่ง ไม่มีปัญหาทางด้านการเมืองและการปกครอง จึงไม่ค่อยเป็นที่รู้จักและได้รับความสนใจเอาใจใส่หรือได้รับความช่วยเหลือจากโลกภายนอกเท่าที่ควร ชาวเลจึงอาศัยอยู่อย่างโดดเดี่ยวตามลำพัง มีความสัมพันธ์และติดต่อกับคนพื้นเมืองเท่านั้น อย่างไรก็ตามชาวเลก็มีแบบแผนประเพณีวิถีชีวิตและภาษาเป็นของตนเองซึ่งล้วนแล้วแต่น่าศึกษาด้วยกันทั้งสิ้น

ฉันทัส ทองช่วย (2528) อธิบายว่า ในประเทศไทยนอกจากคำว่า ชาวเล ซึ่งเป็นคำเรียกชื่อของชนกลุ่มน้อยในปักษ์ใต้แล้ว ก็ยังมีคำอื่นๆ ที่ใช้เรียกชนกลุ่มนี้อีก เช่น ชาวน้ำ ชาวไทยใหม่ คำว่าชาวน้ำเป็นคำที่ชนกลุ่มนี้ถือว่าไม่สุภาพและดูถูกเหยียดยามพวกเขา โดยเขาให้เหตุผลว่าคนเราเกิดมาจากน้ำอสุจิซึ่งถือเป็นน้ำที่ไม่สะอาดบริสุทธิ์ ดังนั้นคำว่าชาวน้ำจึงถือเป็นคำต่ำเป็นคำที่ชาวเลรังเกียจมาก จึงไม่ควรใช้คำว่าชาวน้ำเรียกชนกลุ่มนี้ ส่วนคำว่า ชาวไทยใหม่ เป็นคำที่ทางราชการกำหนดให้เรียกชนกลุ่มนี้แทนคำว่าชาวเลหรือชาวน้ำหรือแทนคำอื่นๆ เพื่อต้องการลดช่องว่างด้านความรู้สึกที่ไม่ดีระหว่างชนกลุ่มนี้กับประชาชนทั่วไปออกไป ทำให้พวกเขารู้สึกว่าเขาก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและความพอใจต่อคำว่า ชาวไทยใหม่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าพวกเขามีความรู้สึกว่าได้รับการยกย่องให้มีความเสมอภาคเท่าเทียมกับคนไทยส่วนใหญ่

ประชุม ชุ่มเพ็งจันทร์ (2521) ได้อธิบายถึงความเป็นมาคำว่าไทยใหม่ในวารสาร อ.ส.ท. เรื่องวัฒนธรรมชาวเลความตอนหนึ่งว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเคยเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนแจกวัตถุปัจจัยที่จำเป็นต่างๆ แก่ชาวทะเลและโปรดให้เรียก ชาวทะเลไทยใหม่ ซึ่งบรรดาชาวทะเลปลื้มปิติพอใจมาก ต้องการให้ชาวบกทั่วไปเรียกพวกเขาตามนามพระราชทาน

อาภรณ์ อุกฤษณ์ (2545) ได้ศึกษาเรื่องระบบการศึกษาของชาวเลอูรักลาโว้ยในอดีตว่า เด็กชาวเลในระยะแรกเกิดจนถึง 3 ขวบจะได้รับการเลี้ยงดูจากพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่อย่างใกล้ชิด เมื่ออายุประมาณ 3-4 ขวบก็เริ่มเรียนรู้ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมใกล้ๆ ตัว และรู้จักเล่นกับเพื่อนวัยเดียวกัน โดยพ่อแม่พี่สาวหรือญาติผู้ใหญ่คอยดูแลความปลอดภัย และอบรมเลี้ยงดูจนกระทั่งอายุประมาณ 5-6 ขวบ เด็กผู้ชายจะติดตามพ่อหรือพี่ชายออกทะเล ขณะที่เด็กผู้หญิงเริ่มช่วยแม่หุงข้าวและเลี้ยงน้อง ในระยะแรกอาจจะเป็นเพียงการเฝ้าดูหรือเป็นลูกมือคอยช่วยเหลือและเรียนรู้วิธีการไปจนอายุประมาณ 7-9 ขวบ เด็กผู้ชายสามารถทำงานร่วมกับผู้ใหญ่ และเด็กผู้หญิงสามารถหุงข้าวทำกับข้าวและเลี้ยงน้องได้จนกระทั่งเมื่ออายุเข้าสู่วัยรุ่นสามารถทำมาหาเลี้ยงครอบครัว และเลี้ยงดูเด็กได้จึงพร้อมที่จะเปลี่ยนสถานภาพเป็นพ่อเป็นแม่และเป็นปู่ย่าตายาย ในที่สุดการเรียนรู้ดังกล่าว

เป็นการศึกษานอกระบบซึ่งต้องใช้เวลาตลอดชีวิต นอกจากการศึกษานอกระบบแล้วปัจจุบันเด็กชาวเลยังเข้ารับการศึกษาภาคบังคับ ในโรงเรียนรัฐบาลซึ่งจัดเป็นการศึกษาอย่างเป็นทางการหรือการศึกษาในระบบตามนโยบายของรัฐด้วย ทำให้การศึกษานอกระบบจากพ่อแม่ลดบทบาทลงไม่ค่อยมีเวลาได้อบรมขัดเกลาเนื่องจากเด็กต้องไปโรงเรียน

จากแนวคิดที่ได้กล่าวมา ชาวเลกลุ่มอุรักลาโว๊ยเป็นชาวเลกลุ่มหนึ่งทางใต้ของประเทศไทย ที่อาศัยตามเกาะชายฝั่งในมหาสมุทรอินเดียแถบภูเก็ตและทะเลอันดามัน เป็นชาวเลที่ได้อพยพเคลื่อนย้ายหาแหล่งทำมาหากินอยู่ในแถบจังหวัดระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ และสตูล จนกระทั่งได้รับพระราชทานนามใหม่ว่า “ชาวไทยใหม่” ซึ่งวิถีชีวิตของชาวไทยใหม่นั้น จะเรียนรู้ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมใกล้ๆ เด็กผู้ชายจะติดตามพ่อหรือพี่ชายออกทะเลใน ขณะที่เด็กผู้หญิงเริ่มช่วยแม่หุงข้าวและเลี้ยงน้องอยู่ที่บ้าน แต่ในปัจจุบันเด็กๆ เหล่านั้นได้เข้ารับการศึกษาภาคบังคับในโรงเรียนรัฐบาลซึ่งจัดเป็นการศึกษาอย่างเป็นทางการตามนโยบายของรัฐ

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

ความหมายของการท่องเที่ยว

ความหมายของการท่องเที่ยว นักวิชาการและหน่วยงานต่าง ๆ ได้ให้ความหมายไว้หลายลักษณะซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization (WTO) แห่งองค์การสหประชาชาติได้กำหนดความหมายของ “การท่องเที่ยว” หมายถึง การเดินทางใดๆ ก็ตามที่เป็นการเดินทางตามเงื่อนไขสากล 3 ประการ ดังนี้ (ศรัญยา วรากุลวิทย์, 2551)

1. เป็นการเดินทางจากสถานที่อยู่อาศัยเป็นประจำไปยังสถานที่อื่นๆ
2. การเดินทางนั้นผู้เดินทาง เดินทางด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่เป็นการถูกบังคับ
3. การเดินทางที่เพื่อวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่ไม่ใช่เดินทางเพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้

ซึ่งความหมายดังกล่าวได้กำหนดขึ้นในปีค.ศ. 1963 ว่าด้วยการเดินทางและการท่องเที่ยวเพื่อให้ประเทศสมาชิกได้นำไปพิจารณาเป็นแนวทางให้เกิดความเข้าใจร่วมกันมีมาตรฐานเดียวกัน และเพื่อนำไปใช้รวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวซึ่งสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการบริหารและการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพ

พจนานุกรม Webster's Third New International Dictionary (วรรณนา วงษ์วานิช, 2546) ได้ให้ความหมายของคำว่า Tourism หรือ การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อสำราญใจ การบริหารงานธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ส่วน Tourist หมายถึง นักท่องเที่ยว ผู้ที่เดินทางจากอีกจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง เพื่อใฝ่หาสุขารมณ์หรือเพื่อความรู้ทางวัฒนธรรมแล้วกลับมา ณ จุดเริ่มต้น คำว่า "การท่องเที่ยว" จึงเป็นคำที่มีความหมายกว้าง มิได้มีความหมายเพียงการเดินทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการเคลื่อนย้ายประชากรจากแห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่ง รวมทั้งการเดินทางภายในประเทศและเดินทางระหว่างประเทศ การท่องเที่ยวจึงเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน มีกิจกรรมร่วมกัน มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ได้รับความรู้ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ในปัจจุบันการท่องเที่ยวจึงเป็นธุรกิจที่กว้างขวาง ความหมายของการท่องเที่ยวนั้นอาจสรุปได้ในเงื่อนไข 3 ประการ คือ ประการแรก ต้องเดินทางจากถิ่นที่อยู่อาศัยไปยังที่อื่นชั่วคราว ประการที่สอง ต้องเดินทางไปด้วยความสมัครใจ และประการสุดท้ายเดินทางด้วยจุดมุ่งหมายใดๆก็ได้ ที่มิใช่เพื่อการประกอบอาชีพ หรือหารายได้

นอกจากความหมายของการการท่องเที่ยวที่หมายถึง การเดินทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจการเดินทางเพื่อหาความสนุกสนานแล้ว การท่องเที่ยวยังหมายถึง การเดินทางเพื่อการประชุมสัมมนา การเดินทางเพื่อการกีฬาการเดินทางเพื่อการติดต่อธุรกิจ การเดินทางเพื่อการศึกษาหาความรู้ การเดินทางเพื่อการศาสนา ตลอดจนการเยี่ยมเยียนญาติมิตร นับว่าเป็นการท่องเที่ยวทั้งสิ้น (อารณีย์ วิวัฒนาภรณ์, 2546)

จากความหมายที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวหมายถึงการเดินทางจากที่หนึ่งซึ่งหมายถึงที่อยู่อาศัยไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจ และด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อความสนุกสนาน การเดินทางเพื่อการประชุมสัมมนา กีฬา การติดต่อธุรกิจ ศึกษาหาความรู้ การศาสนา ตลอดจนการเยี่ยมเยียนญาติ

วัตถุประสงค์กับการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการเดินทางเที่ยวของนักท่องเที่ยว ซึ่งการเดินทางท่องเที่ยวนั้นสามารถเกิดขึ้นได้จากเหตุผลต่างๆ ของนักท่องเที่ยว (ศรัญยา วรากุลวิทย์, 2551)

1. การท่องเที่ยวเมื่อมีเวลาว่าง (Leisure) การใช้เวลาว่างของมนุษย์มีความแตกต่างกันตามเจตคติและสิ่งแวดล้อมการใช้เวลาว่างของบุคคล เป็นไปตามแรงจูงใจส่วนบุคคล (Personal Motivation) แต่ในยุคของข้อมูลข่าวสารทำให้คนได้รับรู้ข่าวสารต่างๆได้โดยง่าย ทำให้มีการ

เดินทางท่องเที่ยวไปในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆตามอัตภาพของตนเพิ่มขึ้น ผู้ที่จะมีเวลาว่างจะวางแผนในการเดินทางล่วงหน้าในแหล่งท่องเที่ยวที่แต่ละบุคคลสนใจ

2. การท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน (Recreation) หมายถึง การท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการพักผ่อนอย่างแท้จริง การใช้เวลาหยุดงานไปท่องเที่ยวในลักษณะสบายๆ เช่น การพักผ่อนในบ้านพักตามอากาศริมทะเล บริเวณบ่อน้ำแร่ และเชิงเขา เป็นต้น

3. การท่องเที่ยวในวันหยุด (Holiday) ปัจจุบันการเดินทางท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ จึงมีการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อผ่อนคลายความเครียดจากการหมกมุ่นการทำงานเพื่อดำรงชีพ ในวันหยุดจึงมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากนิยมเดินทางไปต่างท้องถิ่นหรือนอกเมืองนอกถิ่นฐานที่อยู่อาศัยของตน ชาวตะวันตกนิยมเดินทางออกนอกเมืองหรือเดินทางไปท้องถิ่นเพื่อพักผ่อนในวันหยุดสุดสัปดาห์หรือพักร้อน จนเป็นวัฒนธรรมของการเดินทางท่องเที่ยวของชาวตะวันตก

4. การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬา (Sport) การท่องเที่ยวชนิดนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ

4.1 การไปชมการแข่งขันกีฬาที่ตนสนใจ เช่นฟุตบอล มวย เทนนิส และกอล์ฟ เป็นต้น การแข่งขันกีฬานี้ ถึงแม้จะมีการย้ายสถานที่แข่งขันก็ยังมีผู้ชมติดตามไปชมอยู่เสมอ

4.2 การไปแข่งขันกีฬาเล่นกีฬาหรือออกกำลังกาย การเดินทางไปแข่งขันกีฬาในสนามแข่งขันกีฬาที่กำหนดไว้หรือการไปเล่นกีฬาหรือออกกำลังกาย นักท่องเที่ยวจะเดินทางไปในสถานที่ที่ดึงดูดให้เกิดการเล่นกีฬา เช่น ชายทะเล ภูเขา การเดินป่า ยิงนก ตกปลา และส่องสัตว์ เป็นต้น การท่องเที่ยวชนิดนี้ทำให้ประเทศมีทัศนียภาพหรือลักษณะภูมิประเทศหลากหลาย ทำให้ได้รับประโยชน์จากนักท่องเที่ยวประเภทนี้มาก เช่น ชาวญี่ปุ่นนิยมเดินทางมาตีกอล์ฟในประเทศไทยในวันหยุดและนักท่องเที่ยวนิยมเดินทางไปปีนเขาหิมาลัย เป็นต้น

5. การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Health) ปัจจุบันการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพกำลังเป็นที่นิยม มีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพอย่างมีระบบ เช่น นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางไปประเทศโปแลนด์เพื่อฟื้นฟูสุขภาพ การเดินทางเพื่อไปรับการรักษาทางการแพทย์ เช่น ประเทศคิวบา ได้ให้บริการทางการแพทย์ในการเข้ารับการรักษาในราคาต่ำสำหรับคนไข้ต่างประเทศ การเดินทางไปอาบน้ำแร่ (Spa) ในแหล่งน้ำแร่ต่างๆ เช่น ในประเทศไทย มีบ่อน้ำแร่หลายแห่ง ได้แก่ จังหวัดลำปาง เชียงใหม่ กาญจนบุรี และราชบุรี ฯลฯ และการจัดการท่องเที่ยวเหมาจ่ายเพื่อรักษาสุขภาพและฟื้นฟูสุขภาพของชมรมอายุร้อยปีชีวีเป็นสุข เป็นต้น

6. การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Study) เป็นการเดินทางเพื่อไปศึกษาในต่างถิ่นต่างประเทศเพื่อเพิ่มพูนความรู้ วุฒิและประสบการณ์ แล้วยังมีการเดินทางเพื่อการฝึกอบรมระยะสั้นการเดินทางเพื่อดูงานเพื่อไปพัฒนาความรู้ทางด้านภาษาและประสบการณ์ในต่างประเทศ

7. การท่องเที่ยวเพื่อการศาสนา (Religion) หมายถึง การเดินทางไปแสวงบุญด้วยความศรัทธา เช่น ในยุคมืด (Dark Age) ประชาชนนิยมเดินทางเพื่อแสวงบุญ (Pilgrim) ไปยังสถานที่ที่เป็นความเชื่อในศาสนาของตน จึงกล่าวได้ว่า ศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยว สำหรับประเทศไทยประชาชนนิยมการเดินทางไปทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ถวายพระพุทธรูป ถวายฉัตร นมัสการสถานที่และสิ่งศักดิ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

8. การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business) หมายถึง การเดินทางเพื่อธุรกิจเพื่อนำสินค้าไปจำหน่ายในชุมชนอื่นๆ และพัฒนามาเป็นธุรกิจมีระบบอย่างทุกวันนี้ การเดินทางเพื่อธุรกิจในปัจจุบันจำแนกได้หลายประการ ได้แก่ การเดินทางเพื่อให้การปรึกษา (Consulting) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการขายสินค้า (Sales) เพื่อการดำเนินการ (Operations) เพื่อการจัดการ (Management) และเพื่อการบำรุงรักษากิจการ (Maintenance) อย่างไรก็ตามถ้าจำแนกเป็นลักษณะใหญ่ๆ ได้ดังนี้คือ การท่องเที่ยวเพื่อการประชุม (Meeting) การท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล (Incentive) และการแสดงนิทรรศการ (Exhibitions) ซึ่งรวมเรียกว่าการท่องเที่ยวแบบ MICE (Weaver & Opperman, 2000,p. 30) ในวงการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ถือว่าการท่องเที่ยวชนิด MICE นักท่องเที่ยวประเภทนี้มีคุณภาพสูง เนื่องจากมีอำนาจในการซื้อสูงและยังมีผู้ติดตามอีกไม่น้อยกว่าหนึ่งคนซึ่งเป็นสามีหรือภรรยา ดังนั้นการท่องเที่ยวในลักษณะนี้จะเป็นปัจจัยที่ดึงนักท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวลักษณะนี้ ผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาจะแบ่งเวลาส่วนหนึ่งเพื่อการท่องเที่ยว ต้องมีสถานที่ที่น่าสนใจ สถานที่พักหรือโรงแรม และการคมนาคมต้องมีความสะดวกรวดเร็ว และในปัจจุบันการท่องเที่ยวลักษณะนี้มีแนวโน้มจะสูงขึ้นเรื่อยๆ

9. การท่องเที่ยวเพื่อการเยี่ยมมิตรและญาติ (Visiting Friends and Relatives หรือ VFR) การท่องเที่ยวชนิดนี้เป็นการท่องเที่ยวที่สำคัญอีกชนิดหนึ่งที่มวลมนุษย์จะเดินทางไปเยี่ยมบิดามารดาญาติในถิ่นเกิดของครอบครัว ปัจจุบันการท่องเที่ยวชนิดเยี่ยมญาติมิตรหรือ Visiting Friends and Relatives หรือ VFR เป็นการท่องเที่ยวที่สำคัญที่สุดเป็นอันดับสองรองจากการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ การตัดสินใจท่องเที่ยวชนิด VFR นักท่องเที่ยวมีจุดหมายปลายทางชัดเจนอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งเป็นแหล่งพำนักของญาติมิตร

10. การท่องเที่ยวเพื่อวัตถุประสงค์ขององค์กร (Mission) การท่องเที่ยวชนิดนี้เป็นการเดินทางของบุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ขององค์กรของตน เช่น การเดินทางของคณะรัฐบาลเพื่อไปเยือนไปประชุมไปเจรจาในต่างประเทศ การเดินทางของคณะทูต

เพื่อดำเนินงานตามที่ได้รับมอบหมาย การเดินทางของผู้สอนศาสนาไปยังเมืองต่างๆและประเทศต่างๆ เพื่อเผยแพร่ศาสนา เป็นต้น

การท่องเที่ยวนั้นขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการไปเที่ยวการท่องเที่ยว ในวันหยุดอาจจะเป็นการไปพักตากอากาศชมสภาพบ้านเมือง หรือการไปดูชีวิตความเป็นอยู่ในชนบทรวม ไปถึงการเยี่ยมเยียนเพื่อนฝูง จากวัตถุประสงค์ดังกล่าวสามารถแบ่งลักษณะของการท่องเที่ยวออกได้เป็น 6 ลักษณะ ดังนี้ (วรรณา วงษ์วานิช, 2546)

1. การท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานและความบันเทิง คือ การท่องเที่ยวเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศประกอบกับการอยากรู้อยากเห็นเพื่อชมทิวทัศน์วัฒนธรรมประเพณีชีวิตความเป็นอยู่ของท้องถิ่นต่างๆ เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน การท่องเที่ยวลักษณะนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น รสนิยมฐานทางเศรษฐกิจของนักท่องเที่ยวและสิ่งที่ดึงดูดความสนใจของสถานที่แต่ละแห่ง

2. การท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนและสุขภาพ คือ การท่องเที่ยวเพื่อใช้เวลาว่างในการพักผ่อนร่างกายและสมอง อาจรวมไปถึงการพักฟื้นการหลังเจ็บป่วยโดยใช้เวลาให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ สถานที่พักจะเลือกสถานที่ที่สงบสะดวกสบายอากาศบริสุทธิ์ เช่น ชายทะเล หรือบนภูเขาที่ห่างไกลจากความอึกทึกครึกโครม เป็นต้น

3. การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหาความรู้ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่างๆควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวด้วย เป็นการศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ทั้งในแง่ของมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา เช่น ชมโบราณสถาน ศิลปะ หรือการแสดงต่างๆ

4. การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬาการท่องเที่ยวแบบนี้มีจุดประสงค์ 2 ประการ คือ

4.1 เป็นการไปชมการแข่งขันกีฬาที่ตนสนใจ

4.2 เป็นการไปเที่ยวเล่นกีฬาหรือการออกกำลังกายซึ่งการท่องเที่ยวประเภทนี้สถานที่ที่จะไปเป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวชนิดนี้ทำให้ประเทศมีทัศนียภาพหรือลักษณะภูมิประเทศหลากหลายเป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจให้นักกีฬาหรือนักท่องเที่ยวเดินทางมาสัมผัส ทำให้ได้รับประโยชน์จากนักท่องเที่ยวประเภทนี้มาก เช่น ชายทะเล ภูเขา เป็นต้น

5. การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจการประชุมและสัมมนา ลักษณะการท่องเที่ยวแบบนี้ไม่น่าจะจัดว่าเป็นการท่องเที่ยว ทั้งนี้เพราะตามหลักแล้วการท่องเที่ยวต้องเป็นการเดินทางไปเพื่อที่จะท่องเที่ยวหรือพักผ่อน แต่ความเป็นจริงแล้วผู้ที่ไปเพื่อธุรกิจหรือสัมมนามักจะแบ่งเวลาส่วนหนึ่งไว้สำหรับการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแบบนี้สิ่งที่เป็นปัจจัยดึงดูดนักท่องเที่ยว คือ ต้องมีสถานที่

ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ มีสถานที่พักอาศัยหรือโรงแรม และระบบการคมนาคมที่ดีสะดวกรวดเร็ว ปัจจุบันนี้การท่องเที่ยวลักษณะนี้มีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นเรื่อยๆ

6. การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา คือ การที่บุคคลไปต่างประเทศเพื่อการศึกษาดูงาน หรือวิจัย หรือการแลกเปลี่ยนอาจารย์นักศึกษาระหว่างมหาวิทยาลัย และจะอยู่ในประเทศนั้นเป็นเวลานับเดือน การท่องเที่ยวประเภทนี้รวมถึงการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาภายในประเทศด้วย จัดว่าเป็นนักท่องเที่ยวที่ทำรายได้ให้แก่ประเทศอย่างหนึ่ง

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวมีหลายรูปแบบ ซึ่งการเดินทางท่องเที่ยวนั้นสามารถเกิดขึ้นได้จากเหตุผลต่างๆ ของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้อาจขึ้นอยู่กับระยะเวลาประเภทของการคมนาคม จำนวนสมาชิก ค่าใช้จ่าย ซึ่งวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวของบุคคลก็เพื่อการพักผ่อนสุขภาพและร่างกาย เพื่อสุขภาพอนามัย เพื่อสูดอากาศบริสุทธิ์ เพื่อเข้าร่วมหรือชมกิจกรรมทางกีฬา เพื่อไปชมสิ่งที่แปลกใหม่ในต่างประเทศ เพื่อความรื่นเริงบันเทิงใจ ความสนุกสนาน ความสดชื่น เพื่อไปเยี่ยมญาติ เพื่อไปพบเพื่อนใหม่ เพื่อเหตุผลทางด้านจิตใจ ศาสนา หรือเพื่ออาชีพและธุรกิจ

ปัจจัยของการท่องเที่ยว

ปัจจัยในการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวของแต่ละบุคคลย่อมมีความแตกต่างกันไปตามความพึงพอใจหรือความต้องการที่จะได้รับจากการไปท่องเที่ยว จากการศึกษามีนักวิชาการได้กล่าวถึงปัจจัยของการท่องเที่ยวได้ดังนี้

บังอร ฉัตรรุ่งเรือง (2551) กล่าวว่า ปัจจัยที่ทำให้ความต้องการเดินทางท่องเที่ยวของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปตัวกำหนดความต้องการเดินทางท่องเที่ยวที่สำคัญมีอยู่หลายตัวด้วยกัน พอสรุปได้ดังต่อไปนี้ คือ

1. ความเจริญทางเศรษฐกิจในช่วงที่เศรษฐกิจรุ่งเรือง การเดินทางท่องเที่ยวจะมีมาก บริษัทต่างๆ อาจขอให้ธุรกิจนำเที่ยวช่วยจัดกรุ๊ปทัวร์แก่พนักงานของตนให้เดินทางท่องเที่ยวไปในที่ต่างๆ แต่ในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำธุรกิจประสบปัญหามาก การเดินทางท่องเที่ยวก็พลอยซบเซาลง

2. การเพิ่มขึ้นของรายได้ที่ใช้จ่ายได้ของประชาชน เมื่อประชาชนมีรายได้ที่ใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ก็จะมีเงินเหลือเก็บไว้ท่องเที่ยว ถ้ามีเงินน้อยก็อาจท่องเที่ยวใกล้ๆ ถ้ามีเงินมากก็อาจท่องเที่ยวไกลออกไป ซึ่งมีผลทำให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้น

3. ค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยว หากพื้นที่ใดมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวสูงก็จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปน้อย หากพื้นที่ใดมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวต่ำก็

จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปมาก ทั้งนี้เพราะนักท่องเที่ยวประเภทมวลชนมีมากกว่านักท่องเที่ยวประเภทฟุ่มเฟือย

4. รสนิยมของประชาชน พื้นที่ใดที่ประชาชนชอบเดินทางไปท่องเที่ยวก็จะทำให้มีการเดินทางท่องเที่ยวมาก พื้นที่ใดที่ประชาชนไม่ชอบเดินทางไปท่องเที่ยวก็จะทำให้การเดินทางท่องเที่ยวน้อยลง

5. ลัทธิเอาอย่าง เป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่มีผลต่อการเดินทางท่องเที่ยว เมื่อพื้นที่ใดมีการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยว ทำให้เกิดลัทธิเอาอย่างหรือเกิดการชักจูงกัน ทำให้พื้นที่อื่นมีการเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้นตามไปด้วย

6. การกระจายตัวของประชากรทางภูมิศาสตร์ พื้นที่ใดมีญาติมิตรกระจายตัวไปยังที่ต่างๆ ย่อมมีการเดินทางไปมาหาสู่กัน ก็จะเกิดการขยายตัวของการเดินทางท่องเที่ยวตามไปด้วย

7. เวลาว่าง นับเป็นปัจจัยอีกตัวหนึ่งที่มีผลต่อการเดินทางท่องเที่ยว คนเราจะเดินทางไปท่องเที่ยวได้ก็ต่อเมื่อมีเวลาว่าง ยิ่งมีเวลาว่างมาก็จะยิ่งมีโอกาสเดินทางท่องเที่ยวได้มาก

8. การพัฒนาหรือสร้างแหล่งท่องเที่ยว ไม่ว่าจะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเดิมหรือสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ล้วนเป็นปัจจัยให้มีการเดินทางท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

9. ฤดูกาลการเปลี่ยนแปลง ฤดูกาลในแต่ละประเทศทำให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อหนีฤดูกาลที่ไม่เหมาะสม ย่อมส่งผลให้เกิดการเพิ่มการเดินทางท่องเที่ยว นอกจากนั้นฤดูกาลยังมีส่วนสำคัญในการกำหนดลักษณะดึงดูดใจให้เดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยวด้วย เช่น นักท่องเที่ยวที่จะเดินทางไปเล่นสกีก็ต้องไปช่วงฤดูหนาวที่มีปริมาณหิมะตกทับถมมากพอ หรือจะไปดูดอกบัวตองบานก็จะต้องไปช่วงเดือนพฤศจิกายนของทุกปี เป็นต้น

10. การศึกษา การขยายตัวของการศึกษาและโครงสร้างทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงช่วยให้คนมีการศึกษาสูงขึ้น และได้เรียนรู้เรื่องราวของสังคมอื่น ทำให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น อีกทั้งการที่สตรีมีอิสระที่จะออกเดินทางท่องเที่ยวได้อย่างเสรี ย่อมทำให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

11. สื่อมวลชน การพัฒนาทางเทคโนโลยีช่วยให้การโฆษณาเผยแพร่ข่าวสารการท่องเที่ยวของสื่อมวลชนมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น การเผยแพร่ทางโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม เป็นต้น ล้วนทำให้ประชาชนจำนวนมากสามารถรับข่าวสารการท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึง และมีผลกระตุ้นให้เกิดความต้องการเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้น

12. การตลาด การพัฒนาระบบการตลาดที่มีประสิทธิภาพช่วยให้การจำหน่ายบริการทางการท่องเที่ยวถึงมือลูกค้าได้ดียิ่งขึ้น เช่น ระบบการเดินทางก่อนผ่อนชำระภายหลัง หรือระบบการส่งข่าวสารถึงลูกค้าเป้าหมายอย่างสม่ำเสมอโดยใช้อินเทอร์เน็ต เป็นต้น นอกจากนั้นยังมี

การร่วมมือทางการตลาดระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวทั้งแนวตั้งและแนวนอน ในการจัดทำเอกสารนำเที่ยวรายการต่างๆ เผยแพร่โฆษณา ยิ่งเกิดการจูงใจให้มีการเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้น

13. นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาล ปัจจุบันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐมีความสำคัญต่อการเดินทางท่องเที่ยวมาก เช่น การประกาศปีการท่องเที่ยวไทย การอำนวยความสะดวกในการเข้าออกประเทศ การอำนวยความสะดวกด้านโครงสร้างพื้นฐานทางการท่องเที่ยว การอนุญาตให้เข้าชมสถานที่สำคัญของทางราชการ การช่วยพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว การส่งเสริมสนับสนุนผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว เป็นต้น ล้วนแต่มีผลต่อการเพิ่มขึ้นของการเดินทางท่องเที่ยว

ปัจจัยของการท่องเที่ยว แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548) คือ

1. การท่องเที่ยวต้องมีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว (Attraction) เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของทรัพยากรท่องเที่ยว ที่ต้องมีสิ่งดึงดูดใจอย่างใดอย่างหนึ่งในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเดินทางไปเยี่ยมเยือนในสถานที่นั้นๆ สามารถดึงดูดหรือโน้มน้าวใจให้เกิดความสนใจ ปรารถนาที่จะไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยว พื้นที่ที่นักท่องเที่ยวไปเยือนจะต้องเป็นพื้นที่ที่มีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ ในแหล่งท่องเที่ยวจะมีจุดที่เป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวจุดหนึ่งหรือหลายจุดก็ได้ ถ้ามีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวหลายจุด แหล่งท่องเที่ยวนั้นจะมีนักท่องเที่ยวและสนใจนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวกันมาก สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1.1 สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่ธรรมชาติให้มา (Natural Attraction Factors) คือ ความงามตามธรรมชาติที่สามารถดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปเที่ยวในพื้นที่นั้น เช่น หาดทรายที่สวยงาม สภาพป่า และชีวิตสัตว์ป่า เป็นต้น

1.2 สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (Historical and Cultural Attraction Factors) เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นแล้วสามารถดึงดูดใจให้มนุษย์ไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น สิ่งก่อสร้างที่เป็นสถาปัตยกรรม ได้แก่ วัด วัง เมืองโบราณ เป็นต้น

2. การท่องเที่ยวต้องมีเส้นทางคมนาคมขนส่งเข้าถึง (Accessibility) เป็นปัจจัยที่สำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวที่ต้องมีเส้นทางหรือโครงข่ายขนส่งที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้น ตลอดจนสามารถติดต่อเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในบริเวณใกล้เคียง แต่ถ้าขาดเส้นทางคมนาคมขนส่งเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวแล้ว แม้ว่าแหล่งท่องเที่ยวจะมีความสวยงามมากเท่าไรหรือมีคุณค่าสูงเพียงไร ก็ตามย่อมจะไร้ความหมายอย่างสิ้นเชิง

3. การท่องเที่ยวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) เป็นปัจจัยที่สำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวที่ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกไว้บริการนักท่องเที่ยวให้ได้รับความสะดวกสบายและความประทับใจ สิ่งที่สำคัญมากที่สุด คือ เรื่องที่พักแรมไม่ว่าจะเป็นที่พักในรูปแบบโรงแรม รีสอร์ท บังกะโล เกสท์เฮ้าส์ สิ่งสำคัญอันดับรองลงมา คือ การบริโภคจึงต้องมีร้านอาหารบริการสำหรับนักท่องเที่ยว ตลอดจนข่าวสารข้อมูลเพื่อการเดินทางไว้บริการนักท่องเที่ยวทำให้นักท่องเที่ยวอยากท่องเที่ยวนานวันขึ้น

จากการศึกษาปัจจัยต่างๆของการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นปัจจัยด้าน เศรษฐกิจรายได้ ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง รสนิยมของบุคคล เวลาว่าง การพัฒนาหรือสร้างแหล่งท่องเที่ยว ฤดูกาล การศึกษา สื่อมวลชน การตลาด นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาล ล้วนเป็นปัจจัยในการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวของแต่ละบุคคล ทั้งนี้ยังมีปัจจัยหลักๆที่สำคัญ ได้แก่ (1) การท่องเที่ยวต้องมีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว (Attraction) (2) การท่องเที่ยวต้องมีเส้นทางคมนาคมขนส่งเข้าถึง (Accessibility) และ (3) การท่องเที่ยวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) ซึ่งปัจจัยทั้ง 3 เป็นปัจจัยที่สำคัญของการท่องเที่ยวที่ช่วยดึงดูด เข้าถึง และอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวได้

แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่สร้างรายได้ให้แก่ประเทศไทยเป็นอันดับสอง รองจากอะไหล่และอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ (นาตยา ธนพลเกียรติ, 2547) แต่การลงทุนด้านการท่องเที่ยวต้องใช้ทุนจากทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน ด้วยการสร้างและเพิ่มความโดดเด่นให้กับแหล่งท่องเที่ยว ผลที่เกิดจากการท่องเที่ยวนั้นย่อมมีทั้งผลดีผลเสีย ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ อันเป็นเหตุให้เกิดแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขึ้น เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์และการรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ต่อไป

ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2548) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ว่าการท่องเที่ยวรวมถึงการจัดบริการอื่นๆทั้งในปัจจุบันและอนาคตโดย

1. ต้องดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติชุมชนขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมวิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว

2. ต้องตระหนักดีต่อการมีส่วนร่วมของประชากรชุมชนขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมวิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว

3. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

4. ต้องชี้นำภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2550) ได้ให้ความหมาย การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยมเพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนรวมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมออย่างพอเพียง แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยอย่างยืนยาว ส่วนประเด็นการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) หมายความว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันไปในขณะเดียวกันชุมชนท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมี 6 ประการ คือ

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม

2. เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่า และความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว

3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

4. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม

5. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวอย่างยืนยาว

6. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชน ท้องถิ่น และคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นด้วย

กิตติ อริยานน์ (2552) ได้สรุปการท่องเที่ยวยั่งยืนไว้ว่า การพัฒนาสิ่งแวดล้อมศึกษาด้านอื่นๆ รวมทั้งเกิดพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นสถานที่

ท่องเที่ยวอื่นๆ ที่ขาดการดูแลรักษาและจัดการที่ดี นอกจากนี้ควรคำนึงถึงปัญหาและความต้องการของสถานที่ท่องเที่ยวนั้นๆ และควรให้ประชนชนในท้องถิ่นมีรายได้ และดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวไม่ให้เสื่อมโทรม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวยั่งยืน

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2549) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ของพื้นที่ในการจัดการท่องเที่ยว โดยมีการคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้มีการคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ที่ดีของท้องถิ่น และผลตอบแทนที่ยืนยาวของชุมชน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ได้รับประสบการณ์กับคุณค่าและเอกลักษณ์ของธรรมชาติ และวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบและส่งผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวน้อยที่สุด โดยมีคนในท้องถิ่นเป็นผู้มีส่วนร่วม ได้รับผลประโยชน์อย่างเพียงพอและสม่ำเสมอ

องค์ประกอบของทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การเดินทางเพื่อท่องเที่ยวเริ่มต้นเมื่อ ค.ศ. 1672 โดยนายแซงต์ โมรีส์ ชาวฝรั่งเศส ผู้จัดนำเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศฝรั่งเศส ต่อมาวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวได้เปลี่ยนแปลงเป็นเพื่อการพักผ่อน การกีฬา การบันเทิง จนกระทั่ง World Travel Organization ได้นิยามการท่องเที่ยวว่า เป็นกิจกรรมที่มีการเดินทางไปพักค้างของบุคคลในสถานที่ที่ไม่ใช่ที่อยู่ตามปกติเพื่อการพักผ่อน ทั้งนี้ระยะเวลาที่ไปเยือนต้องไม่ต่อเนื่องกันเกิน 1 ปี สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ได้แบ่งองค์ประกอบของทรัพยากรท่องเที่ยวไว้ 4 ประการ คือ (นาตยา ธนพลเกียรติ, 2547)

1. ทรัพยากรท่องเที่ยว หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นปัจจัยดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยว เช่น สถานที่ กิจกรรม และวัฒนธรรมที่แสดงอารยธรรมของพื้นที่ ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวสามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

1.1. แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา น้ำตก ชายหาด และถ้ำ

1.2 แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศาสนา เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์โบราณคดี เช่น วัด โบราณสถาน และพิพิธภัณฑ์ทางโบราณคดี

1.3 แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมและกิจกรรม เช่น งานประเพณี วิถีชีวิตของชาวเขาภาคเหนือ และการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

2. การบริการ หมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและการให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยว บริการท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ ที่พัก ร้านอาหาร ห้องสุขา และป้ายสื่อความหมาย

3. ตลาดการท่องเที่ยว หมายถึง นักท่องเที่ยว การส่งเสริมการขาย และการประชาสัมพันธ์ตามหลักการตลาด จัดว่าความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นอุปสงค์ของการท่องเที่ยว

4. การบริหาร หมายถึง กฎหมาย ระเบียบปฏิบัติ องค์กรหรือบุคคลที่บริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว การบริการการท่องเที่ยว และตลาดการท่องเที่ยวให้เกิดความน่าสนใจและดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้นในพื้นที่นั้น

นอกจากนี้บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2550) ยังกล่าวถึงองค์ประกอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนพอสรุปได้ 6 ด้าน ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาสถานที่อันเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการทางการท่องเที่ยวให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมเยือน โดยมีการประเมินศักยภาพขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่และกำหนดกิจกรรมท่องเที่ยวที่อนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวด้วย

2. องค์ประกอบด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพเดิมหรือดีกว่าเดิม และป้องกันผลกระทบด้านลบจากการท่องเที่ยว โดยต้องมีการติดตามประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

3. องค์ประกอบด้านการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาธุรกิจด้านบริการอำนวยความสะดวกโดยตรงแก่นักท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจ โดยมีความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมด้วย

4. องค์ประกอบด้านการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาเพื่อแสวงหานักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ซึ่งมีลักษณะเป็นคุณประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้เข้ามาท่องเที่ยว โดยให้นักท่องเที่ยวเหล่านี้ได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวตามที่เขาพึงพอใจ

5. องค์ประกอบด้านการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น เป็นการพัฒนาในการสร้างโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความ

เข้มแข็งให้แก่ชุมชนท้องถิ่นให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวของตนเอง และได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความหวงแหนและรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป

6. องค์ประกอบด้านการพัฒนาจิตสานึกทางการท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่าย โดยการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้ทุกฝ่ายเกิดความรักหวงแหนทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสามารถพิจารณาจากองค์ประกอบหลายประการ เช่น การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในขอบเขตความสามารถของชุมชน วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชน ต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ การตระหนักในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน

การพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงทรัพยากรท่องเที่ยว จากสภาพเดิมไปสู่สภาพใหม่ที่ดีขึ้นเหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเยี่ยมเยือน ขณะเดียวกันก็ต้องอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวควบคู่กันไป โดยใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยาวนานที่สุด โดยมีขั้นตอนการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่สำคัญอยู่ 7 ขั้นตอนดังนี้ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

1. ขั้นตอนที่จัดแบ่งเขตพื้นที่ในทรัพยากรท่องเที่ยว (Zoning)

2. ขั้นตอนการกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวในแต่ละเขตของทรัพยากรท่องเที่ยว

3. ขั้นตอนการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมยั่งยืนเสริมในทรัพยากรท่องเที่ยว

4. ขั้นตอนการประเมินขีดความสามารถรองรับนักท่องเที่ยวแต่ละเขตพื้นที่ของทรัพยากรท่องเที่ยว

5. ขั้นตอนการให้การศึกษาถึงผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อมแก่เจ้าหน้าที่รัฐ เจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว และผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวในทรัพยากรท่องเที่ยว

6. ขั้นตอนการจัดให้มีข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการรู้

7. ขั้นตอนการจัดหางบประมาณในการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวให้เพียงพอ

องค์การการท่องเที่ยวแห่งโลก ได้ให้อธิบายคำจำกัดความล่าสุดของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ว่าการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะไม่ใช่เป็นเพียงแค่การท่องเที่ยวขนาดเล็กหรือการตลาดเฉพาะกลุ่ม (Niche Tourism Segments) หากแต่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะต้องครอบคลุมถึงการตลาดโดยรวมหรือที่เรารู้จักกันในชื่อที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวแบบมวลชน” (Mass Tourism) โดยทั่วไปการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญต่อการเสมอภาคระหว่างเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม รวมไปถึงสังคมและวัฒนธรรมของคนทั้งในรุ่นปัจจุบันต่อไปจนถึงคนในอนาคต ดังนั้น หลักการและแนวคิดที่สำคัญของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในคำจำกัดความของ WTO จึงประกอบด้วย (ศรัญยา วรากุลวิทย์, 2551)

1. การท่องเที่ยวต้องตระหนักและใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด

2. การเคารพในสังคม วัฒนธรรม และประเพณีของประชาชนพื้นเมือง รวมไปถึงการรู้จักปรับตัวและเข้าใจถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมและประเพณีของแต่ละชุมชน

3. การสร้างความเจริญมั่นคงทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควรก่อให้เกิดการกระจายของรายได้อย่างเป็นธรรมและทั่งถึงแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว (Tourism Stakeholder) นอกจากนี้ ยังควรที่จะก่อให้เกิดการจ้างงานและการสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น รวมไปถึงการมีส่วนสำคัญในการช่วยลดความยากจนในท้องถิ่นด้วย

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) มีหลักการสอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) เป็นกระแสความคิดหลักของโลกในช่วงที่ 2 ทศวรรษที่ผ่านมา และได้รับความสนับสนุนจากคณะกรรมาธิการว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Commission on Sustainable Development) ขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งหลักการโดยทั่วไปของการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ ต้องมีการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในระยะเวลายาวนาน แลมีการกระจายผลประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่ รวมทั้งมีการร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสีย เมื่อนำหลักการนี้มาปรับใช้กับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีจุดเน้นที่สำคัญดังนี้ (โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่ม 27, 2550)

1. ต้องดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยว ให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในระยะเวลายาวนานจนถึงชั่วลูกชั่วหลาน มิใช่เพียงเพื่อคนรุ่นปัจจุบันเท่านั้น

2. ลดการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง และลดปริมาณของเสียที่จะเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม

3. มีการกระจายรายได้และผลประโยชน์ให้แก่คนในท้องถิ่นที่มีแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ เปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นได้เข้าร่วมในการจัดการ และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

4. มีการประชุมปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว และชุมชนในท้องถิ่น เพื่อการวางแผน การจัดสรรงบประมาณ และการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม

5. มีการสร้างเครือข่ายเพื่อเผยแพร่แนวคิด การศึกษาวิจัย และความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนออกไปในหมู่ประชาชนทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศอย่างกว้างขวาง

South Australian Tourism Commission (2007) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับหลักการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่สัมพันธ์กับเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมไว้ 12 ประการดังนี้

1. การท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการดำรงรักษาสภาพแวดล้อมไว้ให้สมบูรณ์ที่สุด

2. การท่องเที่ยวสนับสนุนการอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะเดียวกันก็ได้ผลประโยชน์สูงสุดจากสภาพแวดล้อมเช่นกัน

3. สร้างความแตกต่างจากสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ

4. สะท้อนถึงคุณค่าของชุมชน แสดงถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของชุมชน

5. นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่แท้จริงจากพื้นที่

6. ทำความเข้าใจและกำหนดเป้าหมายทางการตลาด

7. เพิ่มพูนประสบการณ์แก่ผู้มาเยือน

8. เพิ่มคุณค่าและสร้างรายได้ให้แก่ท้องถิ่น

9. สามารถบอกเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวกับพื้นที่

10. ส่งเสริมความรู้ของสถานที่ (Sense of Place)

11. ได้รับผลประโยชน์ร่วมกันทั้งนักท่องเที่ยวและประชาชนในชุมชน

12. ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และมีส่วนได้ส่วนเสียกับการท่องเที่ยว

ในส่วนของหลักการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Shirley, 1992) ได้ให้หลักการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ดังนี้

1. การอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม เป็นสิ่งสำคัญและเป็นแนวทางการทำธุรกิจระยะยาว (Using Resource Sustainable)

2. การลดการบริโภคที่มากเกินความจำเป็น การลดของเสียจะช่วยเลี่ยงค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว เป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยว (Reduction Over-Consumption and Waste)

3. การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาวและช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Maintaining Driver)

4. การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผนกลยุทธการพัฒนาแห่งชาติการพัฒนาท้องถิ่น การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว (Integrating Tourism into Planning)

5. การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาด้านราคาและคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายอีกด้วย (Supporting Local Economy)

6. การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของท้องถิ่น ไม่เพียงแต่สร้างผลตอบแทนแก่ประชากรและสิ่งแวดล้อมโดยรวมแต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวอีกด้วย (Involving Local Community)

7. การปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างผู้ประกอบการประชาชนท้องถิ่น องค์กรและสถานบันที่เกี่ยวข้อง มีความจำเป็นในการที่จะร่วมงานไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งการร่วมแก้ปัญหาและลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน (Consulting Stakeholders and Public)

8. การฝึกอบรมบุคลากรโดยสอดแทรกแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อบุคลากรท้องถิ่นทุกระดับ (Training Staff)

9. การตลาดที่จัดเตรียมข้อมูลอย่างพร้อมมูล จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว จะช่วยยกระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย (Marketing Tourism Responsibly)

10. การวิจัยและติดตามการตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหาและเพิ่มผลประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวและนักลงทุน (Undertaking Research)

จากหลักการข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า หลักการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จะต้องดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในระยะเวลา ลดการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง การกระจายรายได้และผลประโยชน์ให้แก่คนในท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง และชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนงานในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยว มีการสร้างเครือข่ายเพื่อเผยแพร่แนวคิด การศึกษาวิจัย และความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้รับรู้อย่างกว้างขวาง

ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องอาศัยกระบวนการวางแผนและการดำเนินงานเป็นขั้นตอน โดยต้องอาศัยแนวทางการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นควบคู่กันไป คือ จะทำอย่างไรในการพัฒนาเพื่อให้ท้องถิ่นสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ ขณะเดียวกันท้องถิ่นก็ยังคงดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของตนเองและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมในปัจจุบันและยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องในอนาคต ทั้งนี้ยังรวมถึงการพัฒนาและการรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติด้วย

แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวชนบท

ความหมายของการท่องเที่ยวชนบท

การท่องเที่ยวชนบท เป็นการท่องเที่ยวนำพื้นฐานธรรมชาติชนบทเป็นจุดดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ซึ่งมีหลายรูปแบบ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในการเลือกสถานที่ที่จะพักผ่อน ซึ่งมีผู้กล่าวถึงการท่องเที่ยวชนบท ดังนี้

การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (Rural Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษ มีความโดดเด่นเพื่อความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ดูผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว (วารัชต์ มัธยมบุรุษ, 2553)

อภิรมย์ พรหมจรรยา (2548) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวชนบทว่าเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งสามารถรักษาสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรมและธรรมชาติ อีกทั้งยังสามารถกระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวไปสู่ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ชนบทได้อย่างเป็นธรรมและทั่วถึง การท่องเที่ยวชนบทเป็นการนำพื้นฐานทางด้านทรัพยากรธรรมชาติของชนบท

ได้แก่ ป่าไม้ สัตว์ป่า น้ำตก สภาพภูมิทัศน์ ที่มีลักษณะสัณฐานธรณีที่เป็นลักษณะเด่นแปลกตา รวมถึงสิ่งที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชนมาเป็นจุดดึงดูดใจสำหรับนักท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2548) ได้กล่าวถึง แหล่งท่องเที่ยวประเภทวิถีชีวิตชุมชนจะเห็นว่าประเทศไทยมีความหลากหลายในวิถีชีวิตในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นเสน่ห์ในการเยี่ยมเยือนท้องถิ่นต่างๆ การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชนบทเกิดขึ้นมานานแล้วจากการติดต่อค้าขาย เยี่ยมเยือนญาติมิตรต่างถิ่น ทำให้พบเห็นวิถีที่แปลกออกไป มีการบอกเล่าชักชวนให้ญาติมิตรมาเยือนบ้าง ทำให้ชุมชนหลายแห่งมีการจำหน่ายสินค้าท้องถิ่น ซึ่งเป็นการให้บริการด้านการท่องเที่ยวไปด้วย

การพัฒนาการท่องเที่ยวชนบท

การท่องเที่ยวชนบทเป็นกิจกรรมทางด้านการท่องเที่ยวที่ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถมีทางเลือกเพื่อหลบหลีกการท่องเที่ยวแบบเดิมๆ การท่องเที่ยวชนบทจะได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจาการพัฒนาพื้นที่ชนบทเพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ซึ่งมีผู้กล่าวถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวชนบท ดังนี้

ชูวิทย์ ศิริเวชกุล (2544) ได้กล่าวเรื่องการพัฒนาพื้นที่ชนบทใดๆเพื่อการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงองค์ประกอบด้านพื้นที่ 3 ประการดังนี้

1.พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้แก่ ป่าไม้ น้ำตก ภูเขา ทะเล ชนบท เป็นต้น

2. พื้นที่หลัก หมายถึง ที่ชนบทที่ยังคงสภาพดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ หมู่บ้านที่ยังคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมและประเพณีเก่าแก่ สวนเกษตร สวนผลไม้ การประมงพื้นบ้าน เป็นต้น ซึ่งที่พักแรม โฮมสเตย์ จัดตั้งอยู่ในพื้นที่หลักเหล่านี้

3. พื้นที่สนับสนุน หมายถึง พื้นที่ใกล้เคียงที่มีสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่จำเป็น ได้แก่ ธนาคาร โรงพยาบาล ไปรษณีย์ ร้านค้าทั่วไป เป็นต้น

ทั้งนี้องค์ประกอบทั้ง 3 องค์ประกอบสามารถรองรับกับความต้องการของนักท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ซึ่งได้แก่

- ความต้องการพักแรมในพื้นที่ชนบทครอบคลุมที่พักแรมประเภทต่างๆ โฮมสเตย์ เกสต์เฮาส์ ชาเลย์ บ้านพักตากอากาศ เป็นต้น

- ความต้องการเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวและประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยว

- ความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ครอบคลุมถึงธนาคาร โรงพยาบาล สถานีอนามัย ไปรษณีย์ เป็นต้น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวชนบทนั้น ต้องมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ต้องการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวทุกขั้นตอน และให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว เพื่อก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหน การสร้างจิตสำนึกในการดูแลปกป้อง รักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

จากแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวชนบท สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวชนบทเป็นการท่องเที่ยวที่เข้าไปยังชนบท เพื่อเยี่ยมชมวิถีชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่น และธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นจุดดึงดูดใจสำหรับนักท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวชนบทนั้น ต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่น โดยเปิดโอกาศให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในการพัฒนา โดยผลประโยชน์ทั้งหมดจากการท่องเที่ยวนั้นกลับคืนมาสู่ชุมชนท้องถิ่น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อรรคเดช ตาปราบ (2550) ได้ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลปาย อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยศึกษาการบริหารงานของเทศบาลตำบลปาย ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นสำคัญ และทำการวิเคราะห์หารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยการศึกษาพบว่า เทศบาลตำบลปายมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนระดับปานกลาง แม้ว่าทางเทศบาลตำบลปาย จะมีการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีการสร้างรายได้และกระจายรายได้แก่ชุมชนในระดับมาก แต่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การเพิ่มศักยภาพของชุมชน และการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เทศบาลตำบลปายยังมีการส่งเสริมและให้การสนับสนุนชุมชนในระดับปานกลาง การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของเทศบาลตำบลปาย ยังเป็นการพัฒนาแบบแยกส่วนกันระหว่างการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวกับทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และด้านการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนามิได้กำหนดถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยเฉพาะ ดังนั้น ประชาชนจึงเสนอความเห็นว่ารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมคือ การทำงานร่วมกันระหว่างเทศบาลตำบลปายกับประชาชนหรือองค์กรในชุมชนที่ช่วยกันเสนอแนวคิด ปัญหา และแนวทางการพัฒนา เพื่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างแท้จริง ตรงกับความต้องการของประชาชนและเพื่อเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

สุทัศน์ ละงู (2551) ได้ศึกษาวิถีชีวิตและศักยภาพที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โฮมสเตย์ กรณีศึกษา ชุมชนบ้านสังกาอู้ อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ พบว่าวิถีชีวิตด้านอาชีพที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โฮมสเตย์ของชุมชนบ้านสังกาอู้ อาชีพที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจที่จะศึกษาและสัมผัสกับชีวิตจริงของคนในชุมชน เช่น การพักอาศัยร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมกัน ได้แก่ กิจกรรมลากอวนหาปลา การลากอวนกุ้ง การดำน้ำลึกจับปลา การงมหอย การนับเรือหางยาว เป็นการสร้างความบันเทิงให้แก่กลุ่มนักท่องเที่ยวแล้วยังเป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลได้อีกทางหนึ่ง จากในอดีตที่ชุมชนเน้นการจับสัตว์น้ำให้ได้ครั้งละจำนวนมาก กลับมาเน้นรายได้จากการนำนักท่องเที่ยวไปชมวิธีการแทน อีกทั้งวิถีชีวิตด้านภูมิปัญญาที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของบ้านสังกาอู้ เช่น กางหัวสมอเรือโบราณ การทำไซปลา การทำเรือปาจั๊ก การสานตะกร้าหวาย การทำกรงนก การผลิตเครื่องดนตรี รำมะนา ฯลฯ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของคนในชุมชนสามารถนำมาเป็นจุดพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และเป็นอีกทางเลือกที่จะนำรายได้สู่ชุมชนประเพณีวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของคนในชุมชนสามารถนำมาพัฒนาเป็นจุดแข็งเพื่อจัดเป็นแหล่งเผยแพร่วัฒนธรรมในชุมชนให้แก่นักท่องเที่ยวได้เข้าชมในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งมี 1 กิจกรรมที่ต้องใช้ เช่น การทำพิธีไหว้แม่ย่านาง การสื่อภาษาลูโม๊ะลาโว้ย ซึ่งเป็นประเพณีวัฒนธรรมที่มีอยู่ในเฉพาะกลุ่ม นักท่องเที่ยวมีความสนใจที่จะชมและเป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจได้อีกทางหนึ่ง

ในด้านศักยภาพที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โฮมสเตย์ เป็นการศึกษาศักยภาพด้านธรรมชาติและด้านอำนวยความสะดวกที่มีขีดความสามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักและใช้ชีวิตแบบวิถีชาวบ้านในชุมชน พร้อมทั้งได้รับความสะดวกสบายและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินพบว่า ศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โฮมสเตย์ โดยคนในชุมชนมีความเห็นว่าควรมีการจัดการด้านทรัพยากรให้เกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยนำทรัพยากรในชุมชนมาพัฒนาเป็นจุดแข็งเพื่อส่งเสริมรายได้ให้แก่ชุมชน โดยไม่ทำให้ทรัพยากรที่มีอยู่เสียหาย เช่น ป่าไม้ ชายทะเล น้ำทะเลที่ใสสะอาด หมู่เกาะ ทิวทัศน์ต่างๆ และศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โฮมสเตย์ ประกอบด้วยการคมนาคม ซึ่งมีความสะดวก การเดินทางสามารถทำได้ทั้งการเดินทางโดยรถยนต์ มีแพขนานยนต์หรือการเดินทางโดยเครื่องบินจากตัวเมืองกระบี่และนั่งรถเข้าสู่เกาะลันตา ด้านสาธารณูปโภคประกอบด้วย น้ำประปา ไฟฟ้า รถเช่า เรือเช่า ห้องพัก โรงแรมต่างๆ นอกจากนี้ยังมีลานแสดงวัฒนธรรม และร้านค้าต่างๆ

นันทศาล มุกดามนตรี (2556) ได้ศึกษาเรื่องชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลอันดามัน: กรณีศึกษาเกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา ผลการศึกษา

พบว่า ชุมชนท้องถิ่นเกาะยาวน้อยเป็นชุมชนที่มีศักยภาพที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมีจุดแข็งในเรื่องความสามัคคี การรวมกลุ่มการต่อรอง การวางแผนชุมชนในอนาคต การทำงานในการประสานความร่วมมือจากคนในชุมชน วิถีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ กฎกติกาที่ทางชุมชนวางไว้ บทบาทชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เกาะยาวน้อยในการทำหน้าที่จัดกิจกรรมการท่องเที่ยว การขายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควบคู่กับการขายการท่องเที่ยวที่เน้นความเป็นธรรมชาติและวิถีความเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งนี้ชุมชนเกาะยาวน้อยเป็นทุนบุคคลในท้องถิ่นที่เป็นจุดแข็งของชุมชนและทุนบุคคลภายนอกที่นำเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น การขยายตัวของกิจกรรมภาคธุรกิจจากบุคคลภายนอกเข้ามาในพื้นที่ การทำงานร่วมกันระหว่างภาคธุรกิจกับชุมชน การเผยแพร่กิจกรรมสร้างองค์ความรู้เพื่อเสริมสร้างการประกอบอาชีพในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน รวมถึงทุนสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกที่เป็นปัจจัยเสริมให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่น และแนวทางของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยใช้แนวทางทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงเป็นต้นแบบ รวมไปถึงการผสมผสานวิถีมุสลิม ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาในการอนุรักษ์แบบหวงแหนทุกคนมีส่วนได้ส่วนเสียและเป็นเจ้าของร่วมกันในการส่งเสริมและจัดตั้งกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และมีศูนย์การเรียนรู้ธรรมชาติทางทะเล

นวพันธุ์ นาคบรรพ์ (2550) ได้ศึกษาเรื่อง แผนยุทศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา พบว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกาะยาวน้อยสามารถเป็นเครื่องมือในการนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน โดยขึ้นกับปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ การมีระบบการจัดการองค์กรชุมชนที่ดี ซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยอาศัยกลไกสำคัญที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม คือ ความศรัทธาต่อผู้นำ ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ การมีประสบการณ์ต่อสู้ร่วมกันมา การกระจายผลประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ตลอดทั้งการสร้างและขยายเครือข่ายเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเกื้อกูลกัน ข้อเสนอแนะในรูปแผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกาะยาวน้อย จะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยเสริมศักยภาพ สร้างโอกาส และช่วยแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นแบบ บูรณาการ เพื่อให้ชุมชนเกาะยาวน้อยสามารถรักษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ดีต่อไปได้ท่ามกลางการพัฒนาการท่องเที่ยววกระแสหลักของบริบทรอบข้าง

ลำยอง ปลั่งกลาง และคณะ (2554) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการจัดการทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยว เขตภาคกลาง (พระนครศรีอยุธยา และอ่างทอง) พบว่า ศักยภาพด้านจุดขายและสิ่งดึงดูดใจ ได้แก่ ทรัพยากรทางธรรมชาติ (ทางน้ำ) และกิจกรรมการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ การบริการดุจญาติพี่น้อง และการเดินทางที่

สะดวกสบาย ส่วนด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ทางเว็บไซต์ และ ป้ายบอกทาง สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมศักยภาพทางการท่องเที่ยว ได้แก่ ปัจจัยแหล่งท่องเที่ยว สวนเกษตรที่ให้ความรู้ประกอบอาชีพได้ ปัจจัยด้านการจัดการของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ ความเป็นผู้นำที่ทุ่มเทเสียสละ และการมีทัศนคติที่ดีของสมาชิกกลุ่ม ปัจจัยด้านการตลาด ได้แก่ กลุ่มสามารถสนองตอบพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ และความสามารถในการจัดท่องเที่ยวในแหล่งใกล้เคียงผลการศึกษาแนวทางการจัดการทางการตลาด พบว่า วิสาหกิจชุมชนควรมีการวิเคราะห์สถานการณ์ทางการตลาด โดยการวิเคราะห์โอกาสทางการตลาด จากจุดแข็ง โอกาส จุดอ่อน และอุปสรรค ของกลุ่มเอง เพื่อหาศักยภาพทางการท่องเที่ยว โดยทำการศึกษาตลาด เลือกตลาดที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชุมชน ด้านการวางแผนการตลาด ควรมีกลยุทธ์จากส่วนประสมทางการตลาด

ส่วนผลการศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับกลุ่มจังหวัดใกล้เคียง พบว่า มีการกำหนดแนวทางพัฒนาความร่วมมือ ด้วยการเจรจาตกลงเป็นเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจชุมชนด้วยกัน การจัดนิทรรศการแสดงผลิตภัณฑ์และบริการทางการท่องเที่ยวกับองค์กรต่างๆ ตามโอกาส การศึกษาดูงานในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นวิสาหกิจชุมชน การจัดทำเอกสาร แผ่นพับ โปสเตอร์ หนังสือ ออกเผยแพร่ในหน่วยงานทางการท่องเที่ยวและสถาบันการศึกษา การพัฒนาช่องทางการขายและส่งเสริมการตลาด โดยเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาการจัดอบรมให้ความรู้ตามความต้องการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เช่น อบรมภาษาอังกฤษเพื่อติดต่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยวต่างชาติ อบรมยุวมัคคุเทศก์ในชุมชนและการเผยแพร่แผนที่เส้นทางเชื่อมโยง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ศึกษาครั้งนี้ใน 2 จังหวัด คือ พระนครศรีอยุธยา และอ่างทอง

ปรารถนา สถิตย์วิภาวีและคณะ (2556) ที่ได้ดำเนินงานโครงการศึกษาการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการพื้นที่และทรัพยากร เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งได้ทำการศึกษาเกาะเต่า อำเภอเกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งจากผลการดำเนินงานพบว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนให้ความสำคัญกับปัญหาการจัดการขยะเป็นอันดับแรก โดยจัดให้โครงการจัดการขยะมูลฝอย และการรักษาความสะอาดเป็นโครงการที่ต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน และในด้านทรัพยากรแหล่งน้ำพบว่า แหล่งน้ำตามธรรมชาติของเกาะเต่าไม่สามารถรองรับและเพียงพอต่อความต้องการของประชากรจำนวนมาก และพบว่ามีแน้วโน้มในความต้องการใช้น้ำเพื่ออุปโภคบริโภค และการท่องเที่ยว มีความต้องการใช้น้ำเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และความต้องการใช้น้ำในการท่องเที่ยวมีความต้องการมากกว่าเกือบ 3 เท่าของความต้องการใช้น้ำในการอุปโภคบริโภค

Eber (1992) (อ้างถึงใน นันทศาล มุกดามนตรี 2556) อธิบายว่าการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนหมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆของอนุชนรุ่นหลัง การท่องเที่ยวนี้หมายถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วยการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ด้วยการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญและเป็นแนวทางการทำธุรกิจในระยะยาว (Using Resource Sustainably) การลดการบริโภคที่มากเกินจำเป็นและการลดของเสีย จะช่วยเลี่ยงค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาวและเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยว (Reducing Over-consumption and Waste) การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว และช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Maintaining Diversity) การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่นและการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว (Integrating Tourism into Planning) การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาด้านราคาและคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายอีกด้วย (Supporting Local Economics) การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของท้องถิ่นในสาขาการท่องเที่ยวไม่เพียงแต่สร้างผลตอบแทนแก่ประชากรและสิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวอีกด้วย (Involving Local Communities) การปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างผู้ประกอบการปะชาชนท้องถิ่นองค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้องมีความจำเป็นในการที่จะร่วมงานไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งร่วมแก้ปัญหาและลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน (Consulting Stakeholders and The Public) รวมทั้งการฝึกอบรมบุคลกรโดยสอดแทรกแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อบุคลากรท้องถิ่นทุกระดับจะช่วยยกระดับการบริการการท่องเที่ยว (Training Staff)